

N1-2 2017

სასატი

1852

- * ნინო ღარბაისელი - შალვა ბაქურაძის ჰომაზე
- * ნინო საღღრობელაშვილი - გაბა ნახუცრიშვილის ჰომიაზე
- * ლეთო ბურაშვილის ზეისა „სელიმ ხიმშიაშვილის ჰროცესი“

ჰომია//ჰროცა//ესაი//თარგმანი//არტი

დათო ტურაშვილი

სელიმ ხიფიაშვილის პროცესი

პროცესის მონაწილეები:

მოსამართლე, ანუ რეჟისორი
ბრალმდებელი, ანუ პროკურორი
ვექილი, ანუ ადვოკატი
მონმე-მომხსენებლები:
ბერტა ფონ ზუტენერი
გიმნაზისტი
კახაბერ ბუაჩიძე, ისტორიკოსი
ბატონი თედო სახოკია

სცენა წარმოადგენს სარეპეტიციო ოთახს, სადაც მაგიდის გარშემო მსახიობები სხედან (თაბახის ფურცლებით ხელში) და რეჟისორს უსმენენ.

რეჟისორი:

– წარმოიდგინეთ თითქმის ასი წლის წინანდელი საქართველო, როცა ჩვენს ქვეყანაში ძალიან ხშირად საზოგადოებრივ კლუბებსა და თეატრებში, ისეთი ლიტერატურული სასამართლოები იმართებოდა, სადაც განიხილებოდა არა მხოლოდ ლიტერატურული პერსონაჟების, არამედ ისტორიული პირების განხილული საქმეებიც და ასეთ თეატრალურ პროცესებს უამრავი ადამიანი ესწრებოდა.

გიმნაზისტი გოგო:

– რატომ, მოდაში იყო?

რეჟისორი:

– გარდა იმისა, რომ სასამართლო პროცესის დადგმა მაშინ მართლა მოდაში იყო, თეატრი იყო ერთადერთი საჯარო სივრცე, სადაც ქართულ ენაზე ლაპარაკს, რუსები არ გვიკრძალავდნენ.

ბატონი თედო სახოკია:

– და ამიტომაც ასეთ წარმოდგენებს უამრავი ადამიანი ესწრებოდა მაშინდელ საქართველოში და ხალხსაც ისე მოსწონდა ეს სანახაობა, რომ მერე, მსახიობების მიბაძვით, თვითონაც, სახლებშიც კი მართავდნენ ხოლმე მსგავს სასამართლო პროცესებს.

რეჟისორი:

– როლები უკვე განანილებულია, ტექსტებიც ყველას გაქვთ და მგონი, ყველაფერი გასაგებია...

ბრალმდებელი, ანუ პროკურორი:

– ყველაფერი არ არის გასაგები და ვინ იქნება მოსამართლე, ამის შესახებ განანილებაშიც არაფერი წერია. მაინტერესებს და არ შეიძლება ვიცოდეთ თუ საიდუმლოა?

რეჟისორი:

– საიდუმლო არ არის, მოსამართლე მე თვითონ ვიქნები. გთხოვთ, ფეხზე

ადგეთ და მოემზადოთ – სასამართლო პროცესი იწყება!

ყველანი დგებიან და სკამებს სცენაზე ისე გადაადგილებენ, როგორც ამას რეჟისორი უკარნახებს მათ და მსახიობები მაგიდასაც ისე შეატრიალებენ, რომ მაყურებელმაც უკეთ წარმოიდგინოს სასამართლო დარბაზში მიმდინარე პროცესი.

რეჟისორი-მოსამართლე:

– როგორც უკვე იცით, დღეს განვიხილავთ თავად სელიმ ხიმშიაშვილის საქმეს და როგორც ასევე უკვე გითხარით, ამ პროცესს ესწრება ქალბატონი ბერტა ფონ ზუტნერი და რადგან იგი ქალბატონია და თანაც სტუმარი, პირველად სწორედ მას უნდა მოვუსმინოთ.

ბერტა ფონ ზუტნერი:

– ჩემთვის უდიდესი პატივია, ვისაუბრო ისეთი ადამიანის შესახებ, ვინც უდიდესი წვლილი შეიტანა საქართველოს აღდგენასა და გათავისუფლებაში, მაგრამ ცოტა მიკვირს კიდევ, რომ სელიმ ხიმშიაშვილის გარდაცვალებიდან ჯერ ასე წელიც არ გასულა და საქართველოში ზოგიერთებს არც კი ახსოვთ მისი დამსახურება და ღვაწლი...

მოსამართლე:

– მიუხედავად იმისა, რომ ქართულად, მართლაც, მშვენივრად საუბრობთ, თქვენი სახელისა და გვარის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, უნდა ვივარაუდოთ, რომ წარმოშობით ქართველი არ ბრძანდებით. თუ შეიძლება, მოახსენეთ სასამართლოს, როდის და სად დაიბადეთ და რა გაკავშირებთ საქართველოსთან.

ბერტა ფონ ზუტნერი:

– დავიბადე პრალაში 1843 წელს, მაგრამ ვიზრდებოდი ვენაში და საქართველოში კი აღმოვჩნდი გათხოვების შემდეგ, რასაც ჩემს მეუღლეს, არტურ

ფონ ზუტნერს უნდა ვუმაძლოდე. ჩვენ საიდუმლოდ ვიქორწინეთ ვენაში და იძულებულები გავხდით, სხვაგან მოგვეძებნა თავშესაფარი და არტურის გადანყვეტილებით, ეს იყო ზუგდიდი.

ბრალმდებელი:

– რატომ?

ბერტა ფონ ზუტნერი:

– რატომ ზუგდიდი?

ბრალმდებელი:

– არა, რატომ საიდუმლო ქორწინება?

ვექილი (მოსამართლეს):

– ვაპროტესტებ, თქვენო ღირსებავ.

მოსამართლე (ბერტას):

– რატომ მაინცადამაინც ზუგდიდი?

მონმე ბერტა:

– ჩემი ან გარდაცვლილი მეუღლე არტურ ფონ ზუტნერი პირადად იცნობდა სამეგრელოს დედოფალ ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისას და როგორც ჩანს, სწორედ ამან განაპირობა ჩვენი მაშინდელი არჩევანი.

მოსამართლე:

– რას საქმიანობდით ზუგდიდში?

ბერტა:

– ჩემი მეუღლე ხელმძღვანელობდა სალომე და აშილ მიურატების სასახლის მშენებლობას ზუგდიდში, ხოლო მე მუსიკასა და გერმანულს ვასწავლიდი ბავშვებს იმ ოჯახებში, სადაც ამის სურვილი მათ მშობლებს ჰქონდათ.

ბრალმდებელი:

– თუ თქვენ ზუგდიდსა და სამეგრელოში ცხოვრობდით და მოღვაწეობდით, რა ისეთი კომპეტენცია გაგაჩნიათ აჭარის საკითხებთან დაკავშირებით, რომ სელიმ ხიმშიაშვილი სასამართლოს პროცესშიც

კი იღებთ მონაწილეობას?

ადვოკატი (მოსამართლეს):
– ვაპროტესტებ!

მოსამართლე (ადვოკატს):
– ყველაფერს რატომ აპროტესტებთ?!

ადვოკატი:
– იმიტომ, რომ ეს შეკითხვა შეურაცხმყოფელია.

ბერტა:
– შეურაცხმყოფელი მართლაც იქნებოდა, მართლა რომ არაფერი მცოდნოდა აჭარისა და სელიმ-ფაშას შესახებ, მაგრამ ჩემი ან განსვენებული მეუღლისაგან იმდენი ვიცი განსახილველ საკითხთან დაკავშირებით, რომ ვეჭილის დაცვა, ალბათ, არც დამჭირდება. თქვენ კი ის უნდა იცოდეთ, რომ ჩემი ქმარი არტურ ზუტენერი აჭარის მკვლევარიც იყო და მგონი პირველი ევროპელიც გახლდათ, ვინც ცალკე წიგნი მიუძღვნა აჭარასა და აჭარლებს.

მოსამართლე:
– გარდა იმისა, რაც თქვენი ქმრის წიგნშია აღწერილი და აქ წარმოდგენილი, რა შეგიძლიათ გვითხრათ კონკრეტულად სელიმ ხიმშიაშვილთან დაკავშირებით და რა გსმენიათ მის შესახებ იმავე თქვენი მეუღლისაგან?

ბერტა:
– როგორც უკვე მოგახსენეთ, ჩვენ ძირითადად ზუგდიდში ვცხოვრობდით, მაგრამ იმ ათი წლის განმავლობაში, რომელიც ჩვენ საქართველოში გავატარეთ, ჩემი ქმარი გამუდმებით მოგზაურობდა ყველგან ამ ქვეყანაში და განსაკუთრებით ხშირად კი აჭარას სტუმრობდა. მისი დაინტერესება გასაგები იყო – ის წიგნს წერდა აჭარლებზე და წიგნისთვის მასალებს აგროვებდა, მაგრამ იგი არა მარტო წერდა, არ-

ამედ ისე გატაცებით ყვებოდა კიდეც აჭარულ ისტორიებს, რომ ყველაფერი დღემდე ძალიან კარგად მახსოვს.

ბრალმდებელი (ანწყვეტინებს ბერტას):
– მაპატიეთ, მაგრამ რომელ წლებში ცხოვრობდით საქართველოში, ანუ დაახლოებით რა პერიოდში სტუმრობდა ხოლმე თქვენი მეუღლე ბათუმსა და აჭარას?

ბერტა:
– თქვენი შეკითხვის კონტექსტი, რასაკვირველია, გასაგებია და რასაკვირველია, მაშინ, იმ წლებში, სელიმ – ფაშა ცოცხალი აღარ იყო, მაგრამ ზემო აჭარაში, მაშინაც კი, ჯერ კიდევ ცხოვრობდნენ ასაკოვანი ადამიანები, რომლებსაც არათუ ახსოვდათ ცოცხალი სელიმ ხიმშიაშვილი, არამედ თვითმხილველებიც კი იყვნენ 1815 წელს ხიხანის ციხეში განვითარებული მოვლენებისა. მეტიც, ჩემი ქმარი პირადად იცნობდა რამდენიმე ზემოაჭარელს, რომლებიც სპეციალურად მიიყვანეს იმ ადგილას ბაკიბაკოში, სადაც სელიმ ხიმშიაშვილს თავი მოჰკვეთეს. ჩემი მეუღლე იმასაც ამბობდა ხოლმე, რომ საქართველოსთვის ასეთი კაცი სიკვდილით დასაჯეს და საქართველოში ყველამ არც კი იცის სელიმი ვინ იყოო.

ბრალმდებელი:
– და ხშირად გიყვებოდათ თქვენი ძვირფასი მეუღლე იმის შესახებ თუ როგორ მოჭრეს ადამიანს თავი და თქვენთვის ეს ძალიან საინტერესო იყო?

ადვოკატი:
– ვაპროტესტებ!

ბერტა (მოსამართლეს):
– ვუპასუხო?

მოსამართლე (ბერტას):
– თუ ამის სურვილი გაქვთ, რასაკვირველია...

ბერტა:

– როგორც საქართველოზე შეყვარებულ ადამიანს, საუკეთესო ქართველების შესახებ მაშინ ყველაფერი მაინტერესებდა, მაგრამ, როგორც ცნობისმოყვარე ქალს, ძალიან მიზიდავდა გმირების პირადი ცხოვრებაც და ამის შესახებ მე თვითონ ვკითხე ერთხელ ჩემს მეუღლეს.

ადვოკატი:

– თუ თქვენ გულისხმობთ სელიმ ხიმშიაშვილის პირად ცხოვრებას და ამის მოყოლას აქ აპირებთ, მე შეგახსენებთ რომ ამ პროცესის მიზანი სულ სხვა გარემოებათა დადგენაა.

ბრალმდებელი (ადვოკატს):

– ვინ რა ჩვენება უნდა მისცეს სასამართლოს, მგონი, ეს მოსამართლის გადასაწყვეტია და არა თქვენი.

მოსამართლე (ბერტას):

– თუ თქვენ საჭიროდ მიგაჩნიათ, ბრძანეთ...

ბერტა:

– დიახ, საჭიროდ მიმაჩნია, რომ აქ ვილაპარაკოთ არა მხოლოდ მისი საზოგადო ღვაწლის შესახებ და მსურს, რომ სწორედ აქ, ამ პროცესზე, მისი პირადი ცხოვრებაც გავიხსენოთ, რადგან კაცის საქციელსა და ცხოვრებას ზოგადად, ხშირად სწორედ მისი სიყვარული განსაზღვრავს.

ადვოკატი, ანუ ვექილი:

– მაგრამ ნუ დაგავიწყდებათ, რომ საქართველოში არ უყვართ პირადი ცხოვრების გამომზეურება.

ბრალმდებელი, ანუ პროკურორი:

– თუმცა სხვისი პირადი ცხოვრება ყოველთვის ძალიან აინტერესებთ...

მოსამართლე (ბერტას):

– რა იცით სელიმ ხიმშიაშვილის

ოჯახური მდგომარეობის შესახებ ისეთი, რაც ჩვენს სასამართლოს დაეხმარება და შესაბამის სამსახურს გაუწევს ჭეშმარიტების დადგენაში?

ბერტა:

– ვიცი ის სიმართლე, რაც ჩემი განსვენებული მეუღლისგან მსმენია და შემოძლია თქვენც მოგახსენოთ, რომ იმ ქალის გამო, რომელიც სელიმ ფაშას შეუყვარდა, მან ნამდვილი ევროპელი რაინდივით იბრძოლა. ამას იმიტომ მოგახსენებთ, რომ ქალისთვის ბრძოლა საკმაოდ უცხოა ისლამური სამყაროსთვის და როგორც წესი, აღმოსავლეთის კაცები სასურველ ქალში ფულს იხდიან ხოლმე და პატარძალსაც, უბრალოდ, ყიდულობენ. სელიმ ხიმშიაშვილმა კი იმ ქალისთვის, რომელსაც ელმასი ერქვა და ალბათ ალმასივით მშვენიერი იყო, ბოლომდე რაინდულად იბრძოლა.

ბრალმდებელი:

– ალმასი თუ ელმასი?

ადვოკატი:

– რა მნიშვნელობა აქვს?

ბრალმდებელი:

– მაინც?

ბერტა:

– მნიშვნელოვანი ის არის, რომ თქვენს „ვეფხისტყაოსანშიც“ სწორედ ეს ხდება და შოთა რუსთაველი სინამდვილეში სპარსულ და აღმოსავლურ ამბავს კი არ აღწერს, არამედ ძველევროპულს, სადაც ქალი კი არ უნდა გეყიდა, არამედ უნდა გებრძოლა მისთვის...

ბრალმდებელი (მოსამართლეს):

– მგონი, აქ ლიტერატურის გაკვეთილზე არ ვართ და არც „ვეფხისტყაოსნის“ გარჩევა დაგვავალა რომელიმე მასწავლებელმა.

მოსამართლე (ბერტას):

– საქმესთან დაკავშირებით ისაუბრეთ, თუ შეიძლება.

ბერტა:

– დიახ, საქმესთან დაკავშირებით მოგახსენებთ, რადგან სელიმ ხიმშიაშვილის სიყვარულის ისტორია, კიდევ ერთხელ, სწორედ იმის დადასტურებაა, რომ მას და კიდევ ბევრ აჭარელს მაჰმადიანური სარწმუნოება მხოლოდ გარეგნულად, მხოლოდ ფორმალურად ჰქონდათ მიღებული და სინამდვილეში კი ისინი ისევ ძველი ქართული და ქრისტიანული წესებით ცხოვრობდნენ და სელიმის სიყვარულის მაგალითზე ეს განსაკუთრებით კარგად ჩანს...

ბრალდებული (მოსამართლეს):

– მგონი, აქ არც რელიგიის გაკვეთილი გვაქვს და არც რომელიმე მათგანის ქება ან კრიტიკა მოუციათ დავალებად.

ბერტა:

– არა, რას ბრძანებთ, კრიტიკა რა საკადრისია. ჩვენ, ევროპელები, ნებისმიერი რწმენისა და აღმსარებლობის ადამიანებს ვცემთ პატივს და ამით ვამაყოფთ კიდევ. მე მხოლოდ ტრადიციები შევადარე ერთმანეთს და ფაქტის მოყოლა დავინწყე, თორემ იმის თქმა, რომ რომელიმე რელიგია მეორეზე უკეთესია, არც მიფიქრია...

მოსამართლე (ბერტას):

– ფაქტის თხრობა გააგრძელეთ, თუ შეიძლება.

ბერტა:

– ფაქტი კი ის იყო, რომ, როგორც უკვე გითხარით, სელიმ ხიმშიაშვილმა, თავის ხალხთან ერთად, ის ქალი გამოიხსნა და მერე ცოლად შეირთო, რომელიც აჭარიდან ახალციხეში, შაქირ ათაბაგთან მიჰყავდათ ჰარამხანისთვის და სელიმს კი ის ძალიან უყვარდა. შაქირ ათაბაგმა,

რასაკვირველია, თავი შეურაცხყოფილად იგრძნო და ბოლოს აჭარაში თვითონ ჩააკითხა სელიმს ელმასის გამო, მაგრამ სელიმ ხიმშიაშვილმა ქალის დათმობაზე ისევ უარი თქვა. ამან ათაბაგი საშინლად განარისხა, რადგან მაშინ აჭარა ახალციხეს ემორჩილებოდა ოსმალური წესით და შაქირიც ურჩ აჭარელს დასჯით დაემუქრა – თუ ნებით არ დამითმობ, იმ ქალს ძალით წავიყვან და ჩემს ჰარამხანაში ხარჭად დავისვამო. ათაბაგის მუქარას სელიმ ხიმშიაშვილმაც მუქარით უპასუხა – ეს უღვაში მომპარსე, თუ მალე შენი ციხე არ ავიღო და შენი ჰარამხანის კარიც არ გავაღოო...

ეკრანზე, შესაძლოა, ჩნდებოდა აშკარად შეყვარებული, ახალგაზრდა წვეილი ჯინსებში. ისინი მთიანი აჭარის რომელიმე ხიდზე სხედან და ერთმანეთს ისე უყურებენ, როგორც ეს მხოლოდ პაემანზე ხდება. მერე ხელჩაკიდებულები სეირნობენ და ბოლოს ბიჭი გოგოს ბეჭედს ჩუქნის და გოგო საპასუხოდ ბიჭს კოცნის, თუმცა ეს თანამედროვე პაემანი, შეიძლება, სხვა ადგილასაც იყოს გადაღებული (მუსიკის თანხლებით) და არა აუცილებლად ხიდზე. ამ კადრების პარალელურად კი ბერტა ახლა უკვე სელიმის სიყვარულზე ლაპარაკობს:

ბერტა:

– ეს იყო დიდი და ნამდვილი სიყვარული ორივეს მხრიდან, ისეთი, რომლის შესახებაც წიგნებს წერენ, სპექტაკლებს დგამენ და ახლა უკვე კინოებსაც იღებენ ლუმიერების ნაბაძვით. ეს იყო დიდი და ნამდვილი გრძნობა, რომელიც შეიძლება მხოლოდ ერთხელ გაჩნდეს შენს ცხოვრებაში, მაგრამ, თუ ჩნდება, იგი ისე აძლიერებს ადამიანს, რომ ამ ადამიანისთვის შეუძლებელი და მიუღწეველი უკვე აღარაფერი არსებობს. აქ და სხვაგანაც კამათობენ ახლა, მაგრამ სელიმ ხიმშიაშვილის ისტორიის მკვლევარები მომავალში კიდევ უფრო ბევრს

იკამათებენ იმის შესახებ, თუ კონკრეტულად როდის დაიწყო მან ბრძოლა თავისუფლებისთვის და ამ კითხვაზე ზუსტი პასუხი მე უკვე ახლა მაქვს. სელიმ ხიმშიაშვილმა ამ ბრძოლის გადანყვებილება სწორედ მაშინ მიიღო, როცა ეს მშვენიერი ქალი შეუყვარდა. და საერთოდ, მხოლოდ შეყვარებული კაცი შეიძლება იყოს ასეთი ძლიერი და თავისუფალი...

ბრალმდებელი (ანყვეტინებს ბერტას):

– ბოდიში და სელიმის პირადი ცხოვრების დეტალებიც თქვენი მეუღლისაგან იცით?

ბერტა:

– პირადად, რასაკვირველია, არ მინახავს, მაგრამ ვიცი, რომ ჭვანის ხეობაში, სოფელ ვარჯანაულთან, ახლაც არსებობს ელმას-ხანუმის მიერ აგებული ულამაზესი თალოვანი ხიდი. ხოლო, რაც შეეხება პირადი ცხოვრების დეტალებს, რამდენადაც მახსოვს, სელიმ ხიმშიაშვილის პირადი ცხოვრების შესახებ ბატონმა კახაბერ ბუაჩიძემ მიაშობო, როცა ის ზუგდიდში ჩამობრძანდა.

ბრალმდებელი:

– თქვენ დაპატიჟეთ?

ადვოკატი:

– ვაპროტესტებ შეკითხვას!

ბერტა:

– ბატონი კახაბერ ბუაჩიძე, როგორც ისტორიკოსი და პედაგოგი, სწორედ იმ ოჯახში მოიწვიეს მაშინ, სადაც მე პატარებს მუსიკას ვასწავლიდი...

ბრალმდებელი:

– თბილისიდან რომ არ ჩამოეყვანათ, ზუგდიდში ისტორიის მასწავლებელი არ იყო?!

ბერტა:

– ყველას სურს, რომ თავიანთ შვილებს საუკეთესო პედაგოგები ჰყავდეთ.

ბრალმდებელი:

– და სანამ თქვენი ქმარი აჭარაში მოგზაურობდა, თქვენს შეკითხვებს კახაბერ ბუაჩიძე პასუხობდა?

ადვოკატი:

– ვაპროტესტებ!

მოსამართლე (ბერტას):

– კიდევ რა გითხრათ ბატონმა კახაბერმა სელიმ ხიმშიაშვილის შესახებ ისეთი, რაც კარგად დაგამახსოვრდათ და რაც მნიშვნელოვნად მიგაჩნიათ სამართლოსთვის?

ბერტა:

– ბევრი რამ, მაგრამ, რამაც მაშინ განსაკუთრებით დამაინტერესა, მისი მონანილეობა იყო ერეკლე მეფის დაკრძალვის ცერემონიაში.

ბრალმდებელი:

– ერეკლე მეფის დაკრძალვაში მაშინ თითქმის მთელმა საქართველომ მიიღო მონანილეობა და სელიმ ფაშამ ამით ასეთი განსაკუთრებული მანც რა გააკეთა?!

ბერტა:

– ერეკლე მეორის დროს აჭარა ოსმალეთის იმპერიის ნაწილი იყო და სელიმ ხიმშიაშვილმა კი ერეკლე ისე დაიტირა, როგორც თავისი მეფე და ამას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა არა მხოლოდ აჭარლების, არამედ დანარჩენი ქართველებისთვისაც.

ბრალმდებელი:

– ერეკლე მეორეს არა მხოლოდ გარდაცვალების შემდეგ, სიცოცხლეშიც ძალიან დიდ პატივს სცემდნენ და მათ შორის არაქართველებიც. სხვათა შორის, ევროპელი მმართველები სწორედ მას მიიჩნევდნენ კავკასიის ნამდვილ ლიდერად და მისი კეთილგანწყობის მოსაპოვებლად არც რუსები იშურებდნენ საჩუქრებს და არც ოსმალები. მაგალითად, რუსე-

თის დედოფალმა ეკატერინემ ერთხელ ერეკლეს სამოვარი გამოუგზავნა და ეს რომ ოსმალეთის სულთანმა გაიგო, სასწრაფოდ გასცა ბრძანება, რომ ერეკლე მეორისთვის უძვირფასესი ქურქი ჩამოეტანათ სტამბულიდან ტფილისში...

ადვოკატი (ანწყვეტინებს):

– იმედია, თქვენ თვითონაც დამეთანხმებით, რომ სასამართლოს მთავარ თემას ახლა ნამდვილად გადაუხვიეთ.

ბერტა (აგრეთვე ბრალმდებელს):

– და თქვენ საერთოდ გადაუხვიეთ, თუ თქვენთვის ჯერ კიდევ გაუგებარია სელიმ ხიმშიაშვილის ღვანლი და როლი საქართველოს ისტორიაში.

ბრალმდებელი (ბერტას):

– იმედია, რომ თქვენ მიერ ამ ზმნის ასე უადგილოდ გამოყენება თქვენი ქართულის მასწავლებლის დამსახურება უფროა, ვიდრე თქვენი.

მოსამართლე (ბერტას):

– დიდი მადლობა მობრძანებისთვის და თუ სასამართლო საჭიროდ ჩათვლის, კიდევ ერთხელ მოგვინევს თქვენი შენუხება ამ საქმესთან დაკავშირებით.

ბერტა:

– მე შემძლია ახლავე მოგახსენოთ ყველაფერი, რაც ვიცი.

მოსამართლე:

– დარწმუნებული ვარ, რომ შეგიძლიათ, მაგრამ ახლა სხვა მონმეებსაც უნდა მოვუსმინოთ.

ბერტა ფონ ზუტნერი გაკვირვებული და ცოტა ნაწყენი სახით ტოვებს მონმის ადგილს და იქვე, დარბაზში ჯდება და მის ადგილს კი, კახა ბუაჩიძე იკავებს.

კახაბერ ბუაჩიძე:

– გამარჯობათ!

მოსამართლე:

– თუ შეიძლება, მოახსენეთ სასამართლოს თქვენი ვინაობა.

კახაბერ ბუაჩიძე:

– კახაბერ ბუაჩიძე, ისტორიკოსი.

მოსამართლე:

– ამჟამადაც თქვენი პროფესიით მოღვაწეობთ?

კახაბერ ბუაჩიძე:

– დიახ, ამჟამადაც პედაგოგი ვარ და ისტორიას ვასწავლი.

მოსამართლე:

– რისი თქმა შეგიძლიათ სელიმ ხიმშიაშვილის საქმესთან დაკავშირებით?

კახაბერ ბუაჩიძე:

– რადგან საქართველოს ისტორიის ამ პერიოდის მკვლევარიც გახლავართ, შემძლია ბევრი ეპიზოდის შესახებ მოგახსენოთ, მაგრამ მის ცხოვრებაში ყველაზე მნიშვნელოვანი, ჩემის აზრით, მაინც მისი გმირული აღსასრულია და ამიტომაც სწორედ აქედან დავიწყებ.

მოსამართლე:

– ბრძანეთ!..

კახაბერ ბუაჩიძე:

– გარდა ზემოთქმულისა, აღსანიშნავია ისიც, რომ ხალხში გავრცელებულია არასწორი ვერსია იმასთან დაკავშირებით თუ როგორ უღალატა სელიმ ხიმშიაშვილს მისმა ერთ-ერთმა თანამებრძოლმა, რომელმაც მტერს ხიხანის კარი გაუღო. სინამდვილეში, სელიმმა თავისი ნებით დატოვა ხიხანის ციხე, რომ ამ ნაბიჯით უამრავი ადამიანის სიცოცხლე ეხსნა და ასეც მოხდა – სელიმ ფაშას თავი მოჰკვეთეს, მაგრამ, მისი თავდადების სანაცვლოდ, უამრავი ადამიანი გადაურჩა გარდაუვალ სიკვდილს. უპირველესად, სწორედ ამის ხაზგასმა მინდოდა, რადგან

დარწმუნებული ვარ, რომ ღალატის ვერსია მოგონილია და თანაც იმ მიზნით, რომ ქართველებს კიდევ ერთი სახელოვანი გმირი აღარ ჰყოლოდათ და ამ ცრუ ვერსიის გავრცელებას ოსმალებიც უწყობდნენ ხელს და რუსებიც. არც ერთ მათგანს არ სურდა, რომ სელიმ ხიმშიაშვილის მაგალითზე, საქართველოსთვის ბრძოლა გაგრძელებულიყო აჭარაში და იგი ერთნაირად მიუღებელი იყო როგორც ოსმალების, ისევე რუსეთის იმპერიისთვის.

ბრალმდებელი:

– თუმცა ზოგიერთები დღესაც ამტკიცებენ, რომ სელიმ ხიმშიაშვილის დამარცხება მხოლოდ ღალატით შეიძლებოდა, როგორც ეს ქართველებში არცთუ იშვიათად ხდებოდა ხოლმე და სელიმ ხიმშიაშვილის შემთხვევაშიც მისი ბედი მოღალატემ გადაწყვიტა.

კახაბერ ბუაჩიძე:

– ღალატის ვერსია პირველად გამოაქვეყნეს დიმიტრი ბაქრაძემ და გიორგი ყაზბეგმა და, მართალია, ორივეს ღვაწლი მნიშვნელოვანი იყო აჭარის საკითხთან დაკავშირებით და მით უმეტეს მაშინ, 1874 წელს, როცა მათ იქ იმოგზაურეს, მაგრამ მათ დაუშვეს შეცდომები. მაგალითად, დიმიტრი ბაქრაძემ იმერხეველები აღწერა, როგორც საუკეთესო მექისეები, რომლებზეც, მისი აზრით, ძალიან დიდი მოთხოვნა იყო სტამბულში. გიორგი ყაზბეგს კი თავის ტექსტში კიდევ უფრო მეტი შეცდომა აქვს დაშვებული აჭარის აღწერასთან დაკავშირებით და მაგალითად, ერთგან იგი ამბობს, რომ აჭარლებმა ცეკვა და სიმღერა არ იციანო. როგორც მოგეხსენებათ, 1878 წლამდე, აჭარა მონყვეტილი იყო დანარჩენ საქართველოს და ამიტომაც მათ ფარულ მოგზაურობას მაშინდელ ოსმალების იმპერიაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა, მაგრამ ასეთი

შეცდომების ავტორებს, ადვილი შესაძლებელია, რომ ვერ დაედგინათ სელიმ ხიმშიაშვილის სიკვდილის ნამდვილი გარემოებებიც და მათი არასწორი ვერსია მერე სხვებმაც გაიმეორეს...

ბრალმდებელი:

– და თქვენ რა არგუმენტები გაქვთ სხვა ვერსიების სასარგებლოდ?

კახაბერ ბუაჩიძე:

– სელიმ ხიმშიაშვილის სიკვდილის ვერსიასთან დაკავშირებით – უკვე დადასტურებული ფაქტია, რომ მას თავი მოჰკვეთეს არა ხიხანის ციხეში, როგორც ამას ამტკიცებდა, მაგალითად, დიმიტრი ბაქრაძე, არამედ სოფელ ბაკიბაკოში, სადაც ნებისმიერი ბავშვიც კი გაჩვენებთ იმ ადგილს, რომელსაც სერიყანა ჰქვია და იმ საშინელი განაჩენის აღსულებას კი 1815 წელს ბევრი თვითმხილველი ჰყავდა.

მოსამართლე:

– გეთანხმებით, რომ ახლა საბოლოოდ დადგენილია სელიმის თავის მოკვების ადგილი, მაგრამ მაინც რჩება კითხვები იმ ღალატთან დაკავშირებით, რომლის შედეგადაც იგი სიკვდილით დასაჯეს, მიუხედავად იმისა, რომ, თქვენი მტკიცებით, მან თავად გადადგა ეს ნაბიჯი.

ადვოკატი:

– მე კი მაქვს კითხვა თანმიმდევრობასთან დაკავშირებით და მაინტერესებს, რატომ დავინყეთ სელიმ ხიმშიაშვილის პროცესი მისი სიცოცხლის ბოლო დღეების განხილვით, როცა ნებისმიერი ადამიანი ჯერ იბადება და მერე კვდება“.

გიმნაზისტი:

– ეს შეკითხვა მეც გამიჩნდა, მაგრამ მოსამართლის ნებართვის გარეშე, მისი ბიოგრაფიის შესახებ ხომ ვერ ვისაუბრებდი?

ბრალმდებელი:

– როდიდან გვყავს საქართველოში ასეთი ზრდილობიანი ახალგაზრდები?!

გიმნაზისტი (სიამაყით):

– მე ქუთაისის კლასიკური გიმნაზიის მსმენელი გახლავართ.

მოსამართლე (გიმნაზისტს):

– ბრძანეთ, რისი თქმაც გნებავთ, ოღონდ ჯერ იმაზე მიპასუხეთ, საერთოდ რატომ დაინტერესდით სელიმ ხიმშიაშვილის ცხოვრებით?

გიმნაზისტი:

– უპირველესად, დიდი მადლობა ამ შესაძლებლობისთვის, რომ ამ ისტორიულ პროცესში მონაწილეობის უფლება მომეცით და შევეცდები, თქვენს შეკითხვას მოკლედ და გასაგებად ვუპასუხო. ჩემი დაინტერესება სელიმ ხიმშიაშვილის ღვაწლითა და ბიოგრაფიით განაპირობა ბატონ აბელ სურგულაძის, ბატონ რამაზ სურმანიძისა და ბატონ იოსებ ხიმშიაშვილის წიგნების წაკითხვამ და მათ უნდა ვუმადლოდე კიდევ ჩემ აქ ყოფნას. სხვათა შორის, მათი დამსახურებაა ისიც, რომ არა მხოლოდ სელიმ ხიმშიაშვილის, არამედ აჭარის ისტორიის შესწავლაც დავინწყე და ხიხანის წარსულიც გამოვიკვლიე, რადგან სწორედ ხიხანის ციხეს უკავშირდება აჭარელი ხიმშიაშვილების თავგადასავალი. თუმცა ხიხანის ულამაზესი ციხე აბუსერისძეების აშენებულია ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებში და სხვათა შორის, მათ ჯერ ეკლესია ააშენეს იქ და მერე ციხესიმაგრე...

მოსამართლე (ანწყვეტინებს):

– ალბათ, ამ საკითხებთან დაკავშირებით ბატონი თედო სახოკია უკეთ ისაუბრებს, რომელიც აქ ბრძანდება.

ბრალმდებელი:

– თუ ბატონი თედო აქ ბრძანდება, ალბათ უმჯობესი იქნებოდა, რომ

პირველი სიტყვა ამ პროცესზე სწორედ მისთვის დაგვეთმო.

მოსამართლე (ცოტა დაცივნით):

– მადლობა რჩევისათვის, მაგრამ თქვენი დახმარების გარეშეც. ჩვენი სურვილიც სწორედ ეს იყო, რომ ეს სასამართლო პროცესი ბატონ თედო სახოკიას გაეხსნა, მაგრამ მან ისურვა ბოლოს გამოსვლა და თუ აზრს შეიცვლის, ბატონ თედოს შეუძლია თავისი სიტყვა მაშინ ბრძანოს, როცა ამას თვითონ ჩათვლის საჭიროდ.

ბატონი თედო სახოკია ხელით ანიშნებს მოსამართლეს, რომ მას შეუძლია გააგრძელოს პროცესი და გიმნაზისტიც, მადლობის ნიშნად, ბატონ თედოს თავს დაუქნევს.

მოსამართლე (გიმნაზისტს):

– შეგიძლიათ, გააგრძელოთ, მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან შორიდან დაინწყეთ.

გიმნაზისტი:

– მადლობა კიდევ ერთხელ, მაგრამ ასე შორიდან იმიტომ დავინწყე, რომ იქნებ აბუსერიძე ტბელი თავის ლიტერატურულ ტექსტებსა და ასტრონომიულ ტრაქტატს სწორედ ხიხანის ციხესიმაგრეში წერდა – სწორედ იქ, სადაც თავისი ცხოვრების უკანასკნელი წლები გაატარა სელიმ ხიმშიაშვილმა. აქამდე ისიც არ ვიცოდი, რომ თამარ მეფე სწორედ ხიხანის ციხეში გარდაიცვალა და იგი იქვე დაკრძალეს კიდევ...

ბრალმდებელი (ანწყვეტინებს):

– მაგრამ ეს ხომ უბრალოდ ლეგენდაა.

ადვოკატი:

– ზოგჯერ ლეგენდა უფრო რეალურია, ვიდრე რეალური ფაქტები.

ბრალმდებელი:

– თუმცა ასეთი ლეგენდა, დამეთანხმებით, რომ საქართველოს ყველა კუთხეში არსებობს და ზოგან რამდენიმეც კი.

ადვოკატი:

– გეთანხმებით და ნამდვილად ასეა, მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ თამარ მეფის საფლავი აჭარაში არ უნდა ვეძებოთ.

ბრალმდებელი:

– და რატომ უნდა ვეძებოთ მაინცადამაინც აჭარაში და რატომ არ უნდა ვეძებოთ სხვაგანაც?! თქვენი ლოგიკა ცოტა გაუგებარია ჩემთვის.

გიმნაზისტი:

– ჩემთვისაც გაუგებარი იქნებოდა, რომ არა ჩემი დაინტერესება სელიმ ხიმშიაშვილით და რომ არა აჭარაში შარშან მოგზაურობისას აღმოჩენილი ფაქტი – აქ უამრავი ხიდია, რომელიც თამარის მიერ არის აგებული.

ბრალმდებელი:

– თუ რომელიმე ხიდს თამარ მეფის სახელი ჰქვია, ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ ეს ხიდი თამარ მეფის აშენებულია.

ადვოკატი:

– იქნებ ამ საკითხთან დაკავშირებით ისტორიკოსის აზრი მოგვესმინა.

კახაბერ ბუაჩიძე:

– გასაგები მიზეზების გამო, თამარ მეფის სახელი ჰქვია უამრავ ხიდსა თუ ციხესიმაგრეს საქართველოში, რაც უპირველესად თამარის ეპოქაში აგებულ მიუთითებს და ხშირ შემთხვევაში, როცა ქტიტორი და აღმშენებელი სხვაა, ის მაინც თამარ მეფეს მიენერება.

გიმნაზისტი:

– მაგრამ ის ხომ ფაქტია, რომ შოთა

რუსთაველმა თამარ მეფე, პირველად აჭარაში ნახა.

ბრალმდებელი:

– აი, ეს ამბავი კი ნამდვილად პირველად მესმის.

გიმნაზისტი:

– შეიძლება თქვენ ისიც არ იცით, რომ აჭარაშიც, ხინოს ხეობაშიც არის სოფელი რუსთავი და შოთა რუსთაველი შეიძლება სწორედ იმ რუსთავიდან იყო და ამიტომაც შეხვდა პირველად თამარ მეფეს ნინონმინდაში.

ბატონი თედო სახოკია:

– აჭარაში ერთხელ ისიც მოვისმინე, რომ რუსთაველმა თამარი პირველად მაშინ დაინახა, როცა თამარ მეფე ფურტიოს ხიდზე გადადიოდაო...

მოსამართლე:

– ბატონო თედო, რადგან ჩაერიეთ და სიტყვაც შეგვანიეთ, იქნებ, თქვენი სათქმელიც უკვე ბრძანოთ მთავარ საკითხთან დაკავშირებით.

ბატონი თედო სახოკია:

– დიახ, თავი მაინც ვერ შევიკავე და ეს, ალბათ, თამარ მეფის ხსენების ბრალია და, სხვათა შორის, მისი ბრძანებით, ხიხანის ციხიდან ზარზმამდე მაშინ გვირაბიც კი გაიყვანეს.

მოსამართლე:

– თამარ მეფის ხსენება და მის შესახებ საუბარი ჩვენთვის ყოველთვის სასიამოვნო იქნება, მაგრამ, რადგანაც ჩვენი პროცესი სელიმ ხიმშიაშვილს ეძღვნება, იქნებ, თქვენც კონკრეტულად მის შესახებ ისაუბროთ. ბოდიშს გიხდით, რა თქმა უნდა...

ბატონი თედო სახოკია:

– პირიქით, მე გიხდით ყველას ბოდიშს, მაგრამ, ვინაიდან ხიხანი და თა-

მარი ვახსენეთ, შემიძლია დაგიდასტუროთ, რომ მეც მომისმენია ლეგენდა იმის შესახებ თუ როგორ გარდაიცვალა თამარ მეფე სწორედ ხიხანის ციხეში.

გიმნაზისტი (მოსამართლეს):

– ბატონ თედოს უკვე ვუთხარი და თუ თქვენი ნებაც იქნება, შემიძლია ფოტო და კინომასალაც წარმოვუდგინო სასამართლოს.

მოსამართლე (გიმნაზისტს):

– რასთან დაკავშირებით?

გიმნაზისტი:

– სწორედ იმასთან დაკავშირებით, რაზეც ჩვენ აქ ვსაუბრობთ და, იმედია, წინააღმდეგეც არავინ იქნება.

პროკურორი:

– კი, ბატონო.

ადვოკატი:

– რასაკვირველია.

კახაბერ ბუაჩიძე:

– რა უნდა მქონდეს საწინააღმდეგო...

ეკრანზე გიმნაზისტი სასამართლოს წევრებსა და დარბაზში მყოფებს უჩვენებს სწორედ იმ ადგილებს, რომელზეც უკვე იყო საუბარი ამ პროცესზე: ხიხანის ციხეს, ფურტიოს ხიდს, ხინოს ხეობას და ა.შ.

მოსამართლე (გიმნაზისტს):

– დიდი მადლობა თქვენ და ახლა კი ბატონ თედოს უნდა მოვუსმინოთ.

ბატონი თედო სახოკია:

– სანამ სელიმ ხიმშიაშვილის შესახებ ვისაუბრებ, მინდოდა ორიოდ სიტყვა მაინც მეთქვა იმ დროსა და გარემოზე, სადაც მას მოუხდა თავისი მოღვაწეობის დაწყება და როცა სელიმი ახალციხის ფაშა გახდა, უკვე თითქმის სამი საუკუნე

იყო გასული მას შემდეგ, რაც ახალციხის საფაშო ოსმალეთის იმპერიის ნაწილს წარმოადგენდა. ახალციხის საფაშოს, ოფიციალურად, ჩილდირის ვილაიეთი ერქვა და აჭარაც მის შემადგენლობაში შედიოდა, როგორც ადმინისტრაციული ერთეული, რომლის მმართველიც მეთვრამეტე საუკუნის ბოლოს სელიმის მამა, აბდულა ხიმშიაშვილი გახდა. წყაროები ერთხმად მიუთითებენ, რომ მისი დანიშნაობა მისი გონებისა და შრომის დამსახურება იყო და მისი შვილიც ღირსეული მამის ღირსეული მემკვიდრე აღმოჩნდა – მიუხედავად იმისა, რომ აბდულას ქართული სახელი არ ერქვა და არც ქრისტიანი იყო, მას მაინც ქართულად უძგერდა გული და, როგორც ჩანს, სელიმ ხიმშიაშვილს მამისგან, ესეც მემკვიდრეობით ერგო. სელიმმაც თავისი ხუთი წლის ვაჟი, აბდი, გურიის მმართველის ასულზე, პატარა კესარიაზე დანიშნა და იგი იმთავითვე დაუმოყვრდა სვიმონ გურიელს და გურიის მთავარი სვიმონი კი დარწმუნებული იყო, რომ ძალიან სწორ არჩევანს აკეთებდა. ზემოთქმულისთვის მიზეზიც და მიზანიც საკმაოდ ბევრი არსებობდა, მაგრამ მთავარი, მაინც, ალბათ, ოსმალეთის იმპერიის სურვილი იყო, ქართველი ბეგები და ფაშები, მთავრები და მეფეები ერთმანეთისთვის წაეკიდა, როგორც ამას მერე რუსეთის იმპერიაც წარმატებით აკეთებდა. ოსმალებიც და რუსებიც ხშირად წარმატებით იყენებდნენ ქართული ხასიათის ზოგიერთ თავისებურებას ქართული კუთხეების დასამორჩილებლად და ამ მიზნით ისე წააქეზებდნენ ხოლმე ქართველ ლიდერებს ერთმანეთის წინააღმდეგ, რომ მათ შორის ომი ზოგჯერ გარდაუვალიც კი ხდებოდა. სელიმ ხიმშიაშვილს კი ოსმალებმაც და რუსებმაც დასაწყისშივე შეამჩნიეს ისეთი ლიდერის თვისებები, რომლის გამოყენებაც მათ ბევრი პრობლემის გადაჭრაში დაეხმარებოდა, თუმცა სელიმ ხიმშიაშვილი იმაზე ჭკვიანი აღმოჩნდა, ვიდრე მათ ეგონათ. ჯერ კიდევ 1787 წელს, როცა რუსები

პირველად მიადგნენ ყარსს, მას, როგორც ერთ-ერთი სანჯაყის მმართველს, რასაკვირველია, ევალებოდა ოსმალეთის იმპერიის ინტერესების დაცვა და შესაბამისი ბრძანება სტამბულიდან მიიღო კიდევ, მაგრამ სელიმმა ავადმოყოფობა მოიმიზეზა და რუსების წინააღმდეგ მაშინ, პრინციპულად არ იბრძოლა. პრინციპული იყო მერეც, 1812 წელსაც, როცა, ასევე სულთნის ბრძანებით, რუსებისთვის უნდა შეეცა, მაგრამ მან კვლავ შეიკავა თავი და გასაგებია რატომაც – სელიმმა იცოდა, რომ რუსები ოსმალების წინააღმდეგ სწორედ ქართველებს იყენებდნენ და სელიმი კი ყველაზე მეტად ქართველების სისხლისღვრას ერიდებოდა...

ბრალმდებელი:

– ბატონო თედო, ბოდიში, რომ განყვეტინებთ, მაგრამ, თუ სელიმ ხიმშიაშვილი ქართველების წინააღმდეგ ბრძოლას ერიდებოდა, მაშინ რითი აიხსნება მისი თავდასხმები ახალციხეზე მესხეთში ხომ ოდითგანვე ძირძველი ქართველები ცხოვრობდნენ?

ადვოკატი:

– ვაპროტესტებ!

ბრალმდებელი:

– რას აპროტესტებთ? ჩემს შეკითხვას თუ სელიმ ხიმშიაშვილის თავდასხმებს ახალციხეზე?

მოსამართლე (ბატონ თედოს):

– გთხოვთ, უპასუხოთ, ბატონო თედო.

ბატონი თედო სახოკია:

– უნდა მოგახსენოთ, რომ სელიმ ხიმშიაშვილი, სინამდვილეში, არა ახალციხელებს, არამედ ახალციხის ფაშას ებრძოდა, რის გამოც მესხეთში, ისეთი უკმაყოფილება იყო, რომ ხალხმა დახმარებისთვის და თანაც არაერთხელ, სწორედ სელიმს მიმართა. სელიმს კი

სამართლიანი მმართველის სახელი იმიტომ ჰქონდა, რომ ყოველთვის უპირისპირდებოდა მექრთამე მოხელეებს და მათ აჭარაშიც ებრძოდა, მესხეთშიც და ყველგან, სადაც კი მისი ძალაუფლება ვრცელდებოდა. როცა მისი ძალა სტამბულშიც საგრძნობი გახდა, სულთანმა სელიმს სამთულიანი ფაშას ხარისხი უბოძა, რაც მის უმაღლეს აღიარებას ნიშნავდა...

ბრალმდებელი:

– ბოდიში, რომ კიდევ ერთხელ განყვეტინებთ, მაგრამ სულთანმა სელიმ ხიმშიაშვილს, სინამდვილეში, სამთულიანი ფაშობა იმიტომ მიანიჭა, რომ მისი ერთგულება მოეპოვებინა.

ადვოკატი:

– ნებისმიერ ფაშას ისედაც ევალებოდა სულთნის ერთგულება და სელიმი კი ოსმალებმა პირადი ღირსებების გამო დააჯილდოვეს.

ბატონი თედო სახოკია:

– პირადი თვისებების გარდა, იყო რელიგიური ფაქტორიც და ვინც იცნობს ზაქარია ჭიჭინაძის წიგნს ქართველთა გამუსულმანების შესახებ, ადვილად მიხვდება თუ რატომ ჰქონდა ოტომანთა პორტას ასეთი განსაკუთრებული დამოკიდებულება სელიმ ხიმშიაშვილის მიმართ. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ მას შემდეგ, რაც ქართველების ნაწილი, არა საკუთარი ნებით, ისლამის გზას დაადგა, ქართველ მაჰმადიანებს შორის რამდენიმე ჯგუფი გამოიკვეთა: ერთნი ცდილობდნენ, რომ ისლამი ოსმალებზე მეტად დაეცვათ და ნამდვილ ფანატიკოსებად იქცნენ; მეორენი ცდილობდნენ, რომ ფარულად მაინც დაეცვათ ქრისტეს რჯული და მისი ერთგულები ყოფილიყვნენ ოსმალეთის იმპერიაშიც; მესამენი თვლიდნენ, რომ მთავარი არა რელიგია, არამედ კარიერაა და ასეთი ქართველები ძალიან მალე ისე დაწინაურდნენ, რომ სულთნის დიდგვზირებიც კი გახდნენ, თუმცა

იყვნენ ისეთებიც, ვინც ფიქრობდა, რომ ყველაფერი დროებითი და წარმავალია და მათ შორის ოსმალეთის იმპერიაც და მალე მესხეთიც და აჭარაც კვლავ საქართველოს დაუბრუნდებოდა...

ბრალმდებელი:

– მიუხედავად იმისა, რომ სამი საუკუნე უკვე გასული იყო?

ბატონი თედო სახოკია:

– დიახ, მიუხედავად იმისა, რომ თითქმის სამი საუკუნე იყო გასული ოსმალური დომინაციის შემდეგ, სელიმ ხიმშიაშვილივით სხვა ქართველებსაც სჯეროდათ, რომ მაინც დედა საქართველოს დაუბრუნდებოდნენ ადრე თუ გვიან. სხვათა შორის, ტაო-კლარჯეთისა და სხვა, ისტორიულად ქართული მიწების შედარებით ადვილად მითვისება ოსმალეთის იმპერიის მიერ ბიზანტიელების დამსახურებაც იყო. ერთმორწმუნე ბიზანტია საუკუნეების მანძილზე ისეთი მონდომებით ებრძოდა პატარა საქართველოს, რომ მისი სამხრეთი ნაწილი საბოლოოდ და საბედისწეროდ დაასუსტა, რითიც ოსმალებმა ისარგებლეს კიდევ...

ბრალმდებელი (მოსამართლეს):

– მგონი, ბატონმა თედომ ისევ გადაუხვია და ამჯერად ბიზანტიას მიადგა.

ადვოკატი:

– ისტორიული ექსკურსის გარეშე ძნელი იქნება სელიმ ხიმშიაშვილის ყველა ქმედების სწორი ანალიზი და რადგან ის არ იყო მარტივი პიროვნება, ზოგჯერ მისი გაგება, უბრალოდ, ძალიან რთულია...

მოსამართლე:

– მაგალითად, რას გულისხმობთ?

ბატონი თედო სახოკია:

– მაგალითად, ვგულისხმობ მის ურთიერთობას სოლომონ მეორესთან, რომელიც ღიად დაუპირისპირდა რუსეთს და რომლის მთავარი იმედი იყო სელიმ ხიმშიაშვილი, მაგრამ სელიმმა არც ერთხელ არ იბრძოლა რუსების წინააღმდეგ. მართალია, სოლომონ მეფეს ძალიან თანაუგრძნობდა კიდევ და მან უშუამდგომლა სულთანთან, როცა სოლომონს იმერეთში აღარ დაედგომებოდა, მაგრამ სელიმ ხიმშიაშვილმა რუსეთის წინააღმდეგ მაშინაც კი არ გაილაშქრა, როცა ნაპოლეონი უკვე მოსკოვს მიადგა...

ბრალმდებელი:

– მაგრამ, თუ იმასაც გავიხსენებთ და გავითვალისწინებთ, ამ სიკეთის საპასუხოდ, როგორ მოექცნენ რუსები სელიმ ხიმშიაშვილს, უნდა ვიფიქროთ,

რომ სელიმი არ იყო შორსმჭვრეტელი პოლიტიკოსი.

ბატონი თედო სახოკია:

– მართალია, ერზერუმის ფაშამ, ვინც სელიმ ხიმშიაშვილს თავი მოჰკვეთა, ამის გამო რუსი მთავარმართებლისგან ქების წერილიც კი მიიღო, მაგრამ თუნდაც ეს ფაქტი სელიმის პოლიტიკურ მოკლემხედველობაზე კი არ მეტყველებს, არამედ რუსების უმადურობაზე და მაშინ, მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში, შეუძლებელი იყო, ხიმშიაშვილს სცოდნოდა რუსეთის იმპერიის ეს თვისება – მოსკოვისთვის სულერთია, შენ როგორ მოიქცევი და ის მაინც ისე მოგექცევა, როგორი სასტიკიც არის...

ადვოკატი:

– თქვენის ნებართვით, იმ ფაქტსაც გავიხსენებ თუ რა კავშირები არსებობდა ჯერ კიდევ მაშინ, მაგალითად, ფეჰლევან ბაბა-ფაშასა და რუს გენერლებს შორის, რაც სწორედ იმაზე მიუთითებს, რომ რუსეთის იმპერიას ისლამურ სამყაროსთან ურთიერთობა ახლა და ჩვენს დროში არ დაუწყია...

ბრალმდებელი (ადვოკატს):

– თქვენი ლოგიკით კი პირიქით გამოდის და სელიმ ხიმშიაშვილსაც მაშინვე, იმთავითვე უნდა სცოდნოდა, რომ რუსები მას არ დაეხმარებოდნენ და ლოგიკურად იქნებოდა, რომ სელიმი ოსმალეთს საერთოდ არ დაპირისპირებოდა.

ადვოკატი (ბრალმდებელს):

– სამშობლოს მხოლოდ ერთი ლოგიკა აქვს და ეს არის თავისუფლება და ეს იყო სელიმ ხიმშიაშვილის მთავარი ლოლიკაც. სხვათა შორის, თქვენგან განსხვავებით, ამას მაშინვე მიხვდნენ რუსებიც და ოსმალებიც და ამიტომაც ორივე იმპერია დაუპირისპირდა სელიმ ხიმშიაშვილს, როგორც კი ერთმანეთთან ზავი დადეს...

მოსამართლე (ბატონ თედოს):

– ბოდიშს გიხდით. კიდევ ერთხელ და გთხოვთ, განაგრძოთ.

ბატონი თედო სახოკია:

– დიახ, სწორედ ასე იყო და 1812 წელს, როგორც კი რუსები და ოსმალები ერთმანეთს დაუზავდნენ, სელიმ ხიმშიაშვილს ორივემ გააფთრებით დაუწყო ბრძოლა – ერთად და ცალ-ცალკე და სულთანმა სპეციალური ფირმანიც კი გამოსცა მის შესაპყრობად...

კახაბერ ბუაჩიძე:

– ალბათ, სიმბოლური და მრავლისმთქმელია ის ფაქტიც, რომ ხიხანის ციხე, სადაც სიცოცხლის უკანასკნელი დღეები გაატარა სელიმ ხიმშიაშვილმა, მოგვიანებით სწორედ რუსეთ-ოსმალეთის დაპირისპირებას შეენირა და 1878 წლის ომის შემდეგ დაინგრა.

ბრალმდებელი:

– შეიძლება სასამართლოს უადგილოდ მოეჩვენოს ჩემი შეკითხვა, მაგრამ, რადგან ხიხანის ციხე კიდევ ერთხელ ახსენეს აქ, მინდა გკითხოთ: რამდენად მართალია ის, რასაც გიორგი ყაზბეგი წერს სელიმ ხიმშიაშვილის ცხენის შესახებ, რომ მან თავისი ცხენიც კი შეიყვანა ხიხანის ციხეში.

კახაბერ ბუაჩიძე:

– თქვენ, ალბათ, კარგად არ გეცმით და ვერ წარმოგიდგენიათ, თუ როგორი შეიძლებოდა ყოფილიყო ხიხანის ციხესიმაგრე და მისი ფუნქცია კი, რომის სენატის ფუნქციაში გერევით და სელიმის ცხენიც კალიგულას ინციტატუსი გგონიათ.

მოსამართლე (ბრალმდებელს):

– დიახ, თქვენი შეკითხვა სრულიად უადგილო იყო, მაგრამ იმედია, რომ სრულიად დამაკმაყოფილებელი პასუხი მიიღეთ.

– თუ შეიძლება, თქვენი ნებართვით, მე ვუპასუხებ.

მოსამართლე (ბუაჩიძეს):

– ბრძანეთ, კი ბატონო.

კახაბერ ბუაჩიძე:

– ნამდვილად ასე იყო, მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ ის დრო და გარემო, როცა, ტყვეების მოტაცების მიზნით, ქართველები ერთმანეთსაც ესხმოდნენ თავს, სანამ ეს სამარცხვინო წესი თუ უნესობა სამუდამოდ არ აკრძალა სოლომონ მეფემ და, გარდა ამისა, აბდულბეგ ხიმშიაშვილი, სელიმის მამა, მაშინ გურიაში არა საკუთარი ნებით, არამედ სულთნის ბრძანების გამო გადავიდა...

მოსამართლე (ბრალმდებელს):

– კიდეც გაქვთ შეკითხვები?

ბრალმდებელი:

– დიახ, კიდეც მაქვს შეკითხვა ბატონ თედოსთან და კიდეც ერთხელ მინდა დავუბრუნდე სელიმ ხიმშიაშვილის გარდაცვალების ზოგიერთ გარემოებას და კონკრეტულად კი ლალატის საკითხს. აქ უკვე ითქვა, რომ მან თავად გადაწყვიტა ხიხანის ციხიდან გამოსვლა, რათა სხვებისთვის სიცოცხლე შეენარჩუნებინა, მაგრამ მაინტერესებს, ბატონმა თედომ პირადად თუ მოისმინა მაშინ ლალატის ვერსიები.

ბატონი თედო სახოკია:

– 1897 წელს, როცა მე აჭარაში ვიმოგზაურე, რასაკვირველია, ლალატის ვერსიაც მოვისმინე, მაგრამ მოლაღატის სახელი და ვინაობა, მაშინვე დავივინყე გასაგები მიზეზების გამო. მთავარი მიზეზი კი ის გახლავთ, რომ მე იმ ვერსიის მომხრე ვარ, რომლის შესახებაც აქ უკვე ითქვა და, რომელიც თვითონაც მოვისმინე მაშინ, აჭარაში ყოფნისას.

გიმნაზისტი:

– ბოდიშის მოხდით მინდა ერთი განმარტება გავაკეთო, რადგან, თუ სასამართლოს ამ ვერსიის წარმომავლობა აინტერესებს, იგი სინამდვილეში უკავშირდება რუსების გენერალ რტიშჩევს, რომელმაც თავის მოხსენებაში პირველმა შეთხზა ეს ამბავი და თუ რატომ, ამის შესანიშნავი ახსნა აქვს ბატონ რამაზ სურმანიძეს. ეს ის რუსი გენერალია, რომელმაც, სხვათა შორის, ისევე მიატოვა ბრძოლის ველზე სელიმ ხიმშიაშვილი, როგორც მანამდე ტოტლებენმა ერეკლე მეორე და კიდეც ერთი და ისევ ბოდიშის მოხდით, რასაკვირველია – მიუხედავად ჩემი ღრმა პატივისცემისა ბატონი თედოს მიმართ, ვერ დავეთანხმები სელიმის დაბადების ადგილთან დაკავშირებითაც და, ვფიქრობ, რომ რამაზ სურმანიძის მოსაზრება აქაც უფრო ლოგიკურია. სელიმ ხიმშიაშვილი რომ ქოჩახში დაბადებულიყო მაშინ მას სწორედ ქოჩახში დაკრძალავდნენ, რომელიც ბაქოდან სულ რაღაც სამ კილომეტრშია და არა ნიგაზეულში, რომელიც მისი გარდაცვალების ადგილიდან საკმაოდ შორს არის...

მოსამართლე შეეცდება, საუბრის თემა შეცვალოს, ბატონ თედოს რომ არ ეწყინოს გიმნაზისტის ნათქვამი და აშკარა სიყვარულითა და პატივისცემით მიმართავს თედო სახოკიას:

მოსამართლე (ბატონ თედოს):

– მაშინ აჭარას სწორედ ამ მიზნით ესტუმრეთ, რომ სელიმ ხიმშიაშვილის შესახებ მასალები შეგეგროვებინათ თუ სხვა საკითხებსაც იკვლევდით?

ბატონი თედო სახოკია:

– სიმართლე რომ გითხრათ, არა მხოლოდ სელიმის საკითხი მაინტერესებდა, არამედ ყველაფერი, რაც აჭარას უკავშირდებოდა ისტორიული თუ

კულტურული თვალსაზრისით და მაშინ ბევრი რამ აჭარის შესახებ დანარჩენი საქართველოსთვის, უბრალოდ, უცნობი იყო. სხვათა შორის, ისიც კი მაინტერესებდა, თუ რა საზღვაო ტერმინებს ხმარობდნენ აჭარლები, რადგან ყოველთვის მეჩვენებოდა, რომ ქართველები ზღვას არასაკმარისად ეფექტურად ვიყენებდით და სწორედ მაშინ აღმოვაჩინე აჭარულში უამრავი საზღვაო სიტყვა, თუმცა ისიც აღმოვაჩინე, რომ აჭარულ ხაჭაპურს ნავის ფორმა, შესაძლოა, ლაზურის გავლენით აქვს და, ფაქტია, რომ ლაზები ჩვენი მოდემის ხალხს შორის ყოველთვის ყველაზე მეტად კონტაქტობდნენ ზღვასთან...

ბრალმდებელი (ბატონ თედოს):

– კი მაგრამ, რა უფრო მნიშვნელოვანია ისტორიისთვის, ფაქტი თუ ვერსია, რომელიც პირადად უფრო მოგწონთ და თქვენთვის უფრო სასურველია?!

ბატონი თედო სახოკია:

– ლაზურ ხაჭაპურს გულისხმობთ?

ბრალმდებელი:

– ვგულისხმობ იმას, რისთვისაც დღეს აქ ვართ შეკრებილი და მინდა სასამართლომ შეძლებისდაგვარად ზუსტად აღადგინოს სელიმ ხიმშიაშვილის სიცოცხლის უკანასკნელი დღეები.

ბატონი თედო სახოკია:

– კი ბატონო, მაგრამ მანამდე მინდა შეგახსენოთ, რომ რუსების ტყვეობიდან თავდახსნილმა სოლომონ მეფემ ახალციხიდან ნაპოლეონ ბონაპარტეს წერილი მისწერა, სადაც აუხსნა, რომ მისი მშობლიური იმერეთი და საქართველო, რომელსაც ახლა ოსმალეთისა და რუსეთის იმპერიები იყოფდნენ, სინამდვილეში ევროპის უძველესი ნაწილი იყო და ამიტომაც სოლომონი ფრანგებსა და ევროპელებს სთხოვდა შეეღობა და რეალურ დახმარებას. ამ წერილის თანაავტორი

კი იყო სელიმ ხიმშიაშვილი, რომელიც ძალიან მალე დარწმუნდა, რომ ვერც ნაპოლეონი და ვერც სხვა რომელიმე ევროპელი ლიდერი ვერც მას და ვერც სოლომონ მეორეს ვერაფრით უშველიდა. დახმარების იმედი ფუჭი და ამაო იყო და ხიხანის ციხეში გამაგრება და ბრძოლის გაგრძელება კი უფრო მეტ სიკვდილსა და მსხვერპლს მოიტანდა. ამიტომაც გადაწყვიტა სელიმ ხიმშიაშვილმა, რომ საკუთარი სიკვდილით სხვების სიცოცხლე ეხსნა.

მოსამართლე:

– როგორც უკვე ითქვა, ჩვენი სურვილია და, ალბათ, დარბაზიც დაგვეთანხმება, რომ მნიშვნელოვანია თუ სასამართლოზე მოხდება სელიმ ხიმშიაშვილის უკანასკნელი დღეების დეტალურად აღდგენა, მაგრამ ვგულისხმობთ არა მხოლოდ ტექსტს, არამედ ისტორიის გაცოცხლებასაც და იმედია, რომ ზემოთქმულის განხორციელებაში ყველანი დაგვეხმარებით, თუმცა მანამდე მინდა, ბატონ კახაბერს ვთხოვო იმის აღწერა, რაც სელიმის სიკვდილით დასჯას წინ უსწრებდა.

კახაბერ ბუაჩიძე:

– მას შემდეგ, რაც სულთანმა სელიმ ხიმშიაშვილის დაპატიმრებას მოაწერა ხელი, მაშინვე მეორემ ერზერუმის სერასკირს რამდენიმეათასიანი ჯარი მისცა ამ განაჩენის სისრულეში მოყვანის მიზნით და სელიმიც ხიხანის ციხეში გამაგრდა. რუსებისაგან მხარდაჭერის მიღება გამორიცხული იყო, რადგან რუსეთის იმპერიას ოსმალებთან უკვე დადებული ჰქონდა საზავო ხელშეკრულება და თანაც სელიმ ხიმშიაშვილს რუსები არასოდეს აპატიებდნენ ალექსანდრე ბატონიშვილთან მეგობრულ ურთიერთობას. ასეც რომ მომხდარიყო, უკვე სამოცი წლის სელიმ ხიმშიაშვილი რუსებს ვეღარ ენდობოდა, განსაკუთრებით კი მას შემდეგ, რაც მათ სოლომონ მეორე

მოტყუებით დააპატიმრეს და იმერეთის სამეფო კი რუსეთს იძულებით შეუერთეს. ამიტომაც სელიმს მარტო მოუწია ბრძოლა ოსმალეთის რამდენიმეთასიანი არმიის წინააღმდეგ და მიუხედავად იმისა, რომ მას სულ რამდენიმე ასეული ერთგული მეომარი ჰყავდა ხიხანის ციხესიმაგრეში, პირველი რამდენიმე შეტევის მოგერიება ქართველებმა მაინც შეძლეს. ეს კი განაპირობა არა მხოლოდ სელიმ ხიმშიაშვილის სამხედრო ნიჭმა, არამედ ხიხანის ადგილმდებარეობამაც და ამაში დარწმუნება ადვილია, თუ ამ კადრებს ყურადღებით დავაკვირდებით (ეკრანზე ჩანს ხიხანი), თუმცა უფრო ზუსტი და სწორი წარმოდგენა რომ გვქონდეს იმის შესახებ, თუ რა მოხდა აქ 1815 წელს, მაინც უკეთესია, რომ ცხოვრებაში ერთხელ მაინც პირადად მოვინახულოთ ეს საოცარი ადგილი.

მოსამართლე:

– ბატონ კახაბერსაც ვთხოვთ, რომ გვითხრას, რა მოხდა იმ დღეს, 1815 წლის 3 ივნისს, ხიხანის ციხეში.

კახაბერ ბუაჩიძე:

– პირველ რიგში, იმის თქმა მინდა, რომ სელიმ ხიმშიაშვილმა ამ ნაბიჯით ყველა ის ნაბიჯი გამოისყიდა, რომლის გამოც მის მიმართ მის სიცოცხლეშივე არსებობდა გარკვეული პრეტენზიები და კრიტიკული დამოკიდებულება. როცა ადამიანი სიკვდილით ისჯება მხოლოდ იმის გამო, რომ მისი სამშობლო მისი მთავარი არჩევანია, ყველა მისი შეცდომა ქრება და შთამომავლობაც მხოლოდ იმას იმახსოვრებს, რაც მისთვის საამაყო და სამაგალითოა. შთამომავლობისთვის სელიმ ხიმშიაშვილი იქცა ისეთ გმირად, რომელიც ყველაზე მეტად სჭირდებოდა აჭარას და არა მხოლოდ აჭარას და სიტყვა, რომელიც მაშინ სელიმმა წარმოთქვა, მთელი საქართველოს დევიზად იქცა.

მოსამართლე:

– სანამ მოსამართლე განაჩენის გამოსატანად გავა, იქნებ, ვინმეს სურს კიდევ რაღაცის თქმა ამ საქმესთან დაკავშირებით?

ბერტა:

– მინდა გთხოვოთ ყველას, წარმოიდგინოთ უკანასკნელი სცენა ხიხანის ციხის დატოვებამდე, როცა სელიმი და ელმასი უკანასკნელად განმარტოვდნენ ერთმანეთისთვის უკანასკნელი სიტყვების სათქმელად. ახლა ისინი, სამუდამოდ ემშვიდობებოდნენ ერთმანეთს და ამიტომაც დიდხანს არ უსაუბრიათ. უხმოდ უყურებდნენ ერთმანეთს, სანამ დუმილი ელმასმა არ დაარღვია.

– აი, გამომართვი, – უთხრა სელიმს და ის ბეჭედი გაუნოდა, რომელიც ოდესღაც სელიმმა მას თვითონ აჩუქა.

– არა, – თავი გააქნია სელიმმა უარის ნიშნად, მაგრამ ელმასი მაინც შეეცადა რომ მისთვის ამ გადანყვეტილების მიზეზი აეხსნა: – როცა ჯალათი შენს ჯიბეებში ვერაფერს აღმოაჩენს, მინდა მან და ყველამ იცოდეს, რომ ერთადერთი, რისთვისაც ცხოვრებაში იბრძოდი, სიყვარული და თავისუფლება იყო...

გიმნაზისტი:

– მე კი მინდა გავიმეორო სელიმ ხიმშიაშვილის უკანასკნელი სიტყვა, რომლითაც მან თავის ჯალათებს მიმართა – „მე მჭრით თავს და ჩემს თავს ადვილად მოაშორებთ ჩემს ტანს, მაგრამ აჭარას სამუდამოდ, მაინც ვერავინ ჩამოაშორებს დედა-საქართველოს“.

ადვოკატი:

– ეს ტერმინიც – დედა-საქართველო – სწორედ სელიმ ხიმშიაშვილის შემდეგ დამკვიდრდა.

ბრალმდებელი:

– ამაში დარწმუნებული ხართ?

მოსამართლე (ბრალმდებელს):

– შეგიძლიათ აღარ იკამათოთ და სასამართლოს საბოლოო განაჩენს დაელოდოთ, – მერე დარბაზს მიმართავს: – სასამართლო გადის განაჩენის გამოსატანად!

სანამ მოსამართლე დარბაზიდან გასულია, ეკრანზე ჩანს სერიყანა – ადგილი, სადაც სელიმი სიკვდილით დასაჯეს და მერე ჩანს სტამბულის სულთნების სასაფლაო. გიმნაზისტი კი დამსწრე საზოგადოებას დეტალურად უხსნის ყველაფერს.

გიმნაზისტი:

– სელიმ ხიმშიაშვილის ტანი მის მშობლიურ სოფელში დაკრძალეს, მისი მოკვეთილი თავი კი სტამბულში ჩაიტანეს და როგორც ვარაუდობენ, ის დაკრძალულია სტამბულის ცენტრში, ჩემბერლიტაშის სასაფლაოზე, სადაც სულთან მაჰმუდ მეორისა და სხვადასხვა დიდგვრიანების საფლავებია...

მოსამართლე ბრუნდება და ყველას ერთად მიმართავს.

მოსამართლე:

– სასამართლომ იმსჯელა სელიმ ხი-

მშიაშვილის საქმესთან დაკავშირებით და მოწმეთა და მცოდნეთა, მხარეების მიერ წარმოდგენილ არგუმენტთა განხილვის შემდეგ დაადგინა – სელიმ ხიმშიაშვილის ღვანლისა და გმირობის, მისი ცხოვრებისა და ისტორიის შესახებ ისწავლებოდეს ყველა სკოლასა და უმაღლეს სასწავლებელში, რომელიც საქართველოს ტერიტორიაზე მდებარეობს. ხოლო საქართველოს ფარგლებს გარეთ მცხოვრები ქართველებისა და საქართველოს მოქალაქეებისთვის განათლების სამინისტრომ შეიმუშაოს სპეციალური პროგრამა დიასპორის სამინისტროსთან ერთად და სახელმძღვანელოების გარდა, შექმნას სპეციალური შემეცნებითი ხასიათის დოკუმენტური ვიდეოფილმები. სასამართლო აგრეთვე მიმართავს, როგორც სახელმწიფო, ასევე დამოუკიდებელ გამომცემლებს, დაინტერესდნენ იმ წიგნების დაბეჭდვით, სადაც აღწერილი იქნება სელიმ ხიმშიაშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა და სასამართლო ასევე მიმართავს, როგორც საზოგადოებრივ, აგრეთვე კერძო ტელეკომპანიებს, მოამზადონ სპეციალური გადაცემები სელიმ ხიმშიაშვილის სახელის უკვდავსაყოფად. ეს განაჩენი საბოლოოა და გასაჩივრებას არ ექვემდებარება!...